

ABDULLAH TUKAY *

Sabit MUKANOV

Aktaran: Dinara DUİSEBAYEVA

Kış gelince Dosmagambet Stap'a gitmek için hazırlanmaya başladı. Anlattıklarına göre Stap'ta Rusça eğitim görmekte olan dayısı Galavetden'i ziyaret edecek ve orada açılacak olan "Obdekey" pazarında da alışveriş yapacaktı. Dosmagambet kısa sürede hazırlandı ve hemen yola çıktı. Yaklaşık bir ay sonra döndü. Köyden biri bir yolculuktan dönmüşse diğer köylülerin gruplar hâlinde onu ziyaret etmesi, hâl hatır sorması âdettendi. Böyle ziyaretçi gruplarından birine ben de katıldım. O zamanlarda köyde "pazarlık" adı verilen ikramlıkları yalnız şehir pazarına gidip gelen biri getirirdi. "Pazarlık" dedikleri de daha çok şeker, kurabiye filandı. Bunlar, "pazar" zamanları dışında, zengin evler hariç, sıradan insanların görmediği, yemediği şeylerdi.

Dosmagambet'in annesi Umsınay, oğlunun getirdiği "pazarlığı" ziyarete gelen gruplardaki kadınlarla çocuklara kimi zaman avuç dolusu, kimi zaman da birer ikişer uzatarak paylaşıyordu. Ortadaki, ucu çatallı ağaç kütüğünden yapılmış payandanın yanında, sanki İrbit'e gidip gelmiş gibi neşeli bir yüzle, küçük börtü hafifçe alınmış olarak Dosmagambet oturuyordu. Hâl hatır sormaya gelen erkekler: "Galavetden nasıl? Sağlığı sıhhati yerinde mi?" "Okulu nasıl?" "Başka kimler okuyor orada?" "Neler pahalı neler ucuz?" "Savaşla ilgili bir gelişme var mı?" diyerek soru yağmuruna tutuyordu Dosmagambet'i. O da bildiklerini cevaplıyordu.

Savaş başlayalı şeker, çay ve kumaş gibi şeyler çok değerli olmuştu. Son zamanlarda da bulunmaz hâle gelmişti. Bunun gibi temel ihtiyaç malzemelerinin gizli ticaretini yapanlar türemiş, ellerindeki malı çok pahalıya satar olmuştu. Dosmagambet, Stap'tan biraz kumaş ve eski giysiler getirmişti. Umsınay, onun getirdiklerini eltilerine, gelin ve görümcelerine gösteriyordu.

* Bu metin, Kazak edebiyatının tanınmış şairi, yazar ve araştırmacısı Sabit Mukanov'un (1900-1973) *Ömir Mektebi* (Hayat Okulu) adlı üç ciltlik romanının üçüncü ciltindeki "Gabdolla Tokayev" başlıklı bölümün aktarmasıdır. Burada anlatılan olay, 1916 yılının kışında yaşanmıştır. Sözü edilen dönemde Sabit Mukanov, henüz 16 yaşındadır. Hatıradaki ismi geçen Baymagambet İztölin (1899-1922) ise, meşhur Kazak şairi Abay Kunanbayev'in izinden giden şairlerdendir.

-Şu, şuradaki da nedir, diye sordu eltilerinden biri Umsınay'a, bir köşede unutulmuş, kâğıda sarılı küçük şeyi işaret ederek.

-Şuna ne demiştin, Dosmagambetçim, dedi Umsınay kâğıda sarılı şeyi eline alıp.

-Bizim Sabit'e ver onu, dedi Dosmagambet.

-O da neymiş, dedi birkaç kişi, Umsınay elinde tuttuğu eşyayı bana uzatırken.

-Ben de bilmiyorum. Sizin köydeki Sabit Mukanov adlı hocaya ver diyerek gitmek üzereyken Şalinke'nin Kanapiya'sının oğlu getirdi, dedi Dosmagambet.

-Evet evet, onun da okumaya gittiğini, onun da çok okuyan biri olduğunu söylemişlerdi. Galavetden ile birlikte okuyormuş, dedi bazıları.

-Neyin oluyor, diye sordular oradakiler bana.

-Tanıdığım.

-Haydi, açsana kâğıdını! Ne göndermiş, görelim, dediler.

Kâğıda sarılı, sert eşyanın bağlandığı ipi koparıp kâğıdı açtığımda içinden bir kitap çıktı!.. Kalın bir kitap. Koyu kırmızı kumaşla kaplanmış, yapraklarının kenarları yaldızlı, dış kapaktaki yazılar ise altın renginde!

-Allahım, dedi kitabı gören Musa yüzünü çevirip "Gömlek yelek gibi giysi filan göndermiştir diye düşünmüştüm, meğer kitapmış!.." dedi.

-Ama güzel kaplı bir kitapmış! Ne kitabıymış, dedi Şaymerden bana bakarak.

Kitabın kapağındaki altın renkli yazıyı okudum: "Gabdolla Tokaynin Şıgırlar Mecmuğası".

-Nasıl bir kitapmış bu, diye sordular okuduklarımdan bir şey anlayamayanlar.

Tam anlayamadığım için nasıl bir cevap vereceğimi bilemeyip duraksamış, bu durumu da hissettirmemek için kitabı karıştırmaya başlamıştım:

-Bana verir misin biraz, dedi o sırada "Kambur Hoca" adıyla bilinen Sansızbay elini uzatıp. Sansızbay biraz "kadimce"¹ bilen bir hoca idi.

Kambur Hoca, verdiğim kitabın dış kapaktaki yazılarına baktıktan sonra sayfalarını da karıştırıp inceledi ve şunları söyledi:

-“Şıgır”, Arapça “şiir” demektir. “Mecmuğası” kelimesi ise bir araya getirilmiş birkaç şeyi ifade eder. Yani bir araya getirilmiş şiirleri. Bu kitapta birçok şiir varmış. Gabdolla Tokay² adlı biri yazmış.

-O da kim, diye sordular.

-Adını duymadım, bilmiyorum, diye cevap verdi Kambur Hoca ve kitabı bana geri verdi.

1 Kadimce eğitim: Eski usul eğitim. Geleneksel İslami eğitim.

2 Bu isim, buradan itibaren “Abdullah Tukay” şeklinde verilecektir.

-Muhtasar³ gibi önemli bir şey zannetmiştim. Şiirmiş meğer, dedi Şaymerden memnun olmayan bir sesle. Sonra da, “Tâ oradan ‘selam’ niyetine hediye olarak neden şiir kitabı göndermiş? Bizimkinin şiirleri az mı sanıyor?” dedi.

-Okutup bir dinleyelim. Belki yararlı şiirlerdir. Bir şeyler kazandırır, dedi Dalabay kurnaz bir gülümsemeyle.

-Şiirden gelen bir kazanç görmedim, dedi Şaymerden yerinden kalkıp. “Kanapiya’nın oğlu da şu Sabit gibi şiire hevesli biridir demişlerdi. Şiirden ne kazanacak bunlar? Boş uğraştır bildiğin!” dedi.

Şaymerden çıkıp gitti.

-Hay Allah, onun bir de mektubu vardı, diyerek Dosmagambet elini cebine soktu ve kalınca bir zarf çıkarıp bana uzattı. Açıp okudum:

“Kıymetli Sabit!” cümlesiyle başlıyordu mektup. “Sağlıklı sıhhatli yaşayıp gidiyorum. Eğitime başladım. Ancak şimdilik bir okula gitmiyorum, özel dersler alıyorum. Bir okulda okumak için ise üçüncü veya dördüncü sınıftan birine kayıt olmam lazım. Bu sınıflarda hep ufak çocuklar okuyor. Okul sırasında kalabalık kuzuların arasındaki bir koç gibi oturmam utanılası bir durum gibi geldi bana. Daha üst sınıflara kayıt olmaya bilgi bakımından yeterli olsam da Rusça açısından yetersizim. Özel bir öğretmenden ders almanın çok yararlı olduğunu gördüm. Büyümüşsün, aklın birçok şeye yeter olmuş, bu yüzden de anlatılanları çabuk anlıyorsun özel derslerde. Ağırılık vererek çalıştığım ise Rusça. Diğerleri kolay, Tatar okullarında okuduğumuz dersler. Şimdilik iyi gidiyor. Çok ümitliyim. Bu düzenle okumaya devam edip kış boyunca Rusçayı iyi öğrenirsem, seneye beşinci veya altıncı sınıfa başlayabileceğimi umuyorum.”

“Parayı nereden buluyor diye düşünüyorsunuzdur. Çünkü cebimin durumu sana malum, anlatmıştım. Burada da alıştığım işi sürdürüyorum. Rusça öğrenmek isteyen Kazak çocuklarına ders veriyorum. Onları okutmaya gücüm yeter, çünkü onlar işe alfabeden başlıyorlar. Biliyorsun, bu konuda başarılıyım. Ayrıca öğrenmekte olduğum, az da olsa bildiğim Rusçama gün geçtikçe yeni bilgiler ekleniyor. Burada ders verebileceğim Kazak çocuklarının sayısı çok. İstesem sayısı daha da artar. Bir zamanlar Rusça eğitim alması için çocuk göndermeleri istendiğinde yetim ve kimsesiz çocukları bulup yollayan, kendi çocuklarını ise saklayan Kazaklar, şimdi Rusça eğitimin değerini anlamışa benziyor. ‘Rusça öğrenmek istiyoruz’ diyen Kazak çocukları burada çok fazla. Hemen Rus okuluna başlamaları ne mümkün! Çünkü çoğunun Rus okullarında okumak için yeterli hazırlığı yok!”

“Araplarda ‘Her şey bir sebebe dayanır.’ sözü vardır. Bundan iki üç yıl önce Stap’taki okulda sadece beş Kazak çocuğu okuyormuş. Şimdi ise yirmiden fazla çocuk öğrenim görüyor. Kayıt olamayanları ne kadar! Bunun başlıca sebebi 1916 olayları imiş.”

“Pek çok delikanlı cepheye gitti. Onlardan binde biri belki Rusça biliyordu. Cephede Rusça bilmemek zor bir iştir. Rusça bilmeyen delikanlıların arasına Rusça

3 Muhtasar: Eskiden medreselerde okutulan belli başlı kitapların özetlerini okutmak da yaygın bir uygulamaydı. Bu tür eserlerin özet olduğunu belirtmek için isimlerinin başına “muhtasar” kelimesi getirilirdi.

bilen kurnazlar giriyor ve onları soyup soğana çeviriyorlarmış. Yem durumuna düşen delikanlılar ailelerine mektup yazdıkları zaman: ‘Çocuklarınıza acıyorsanız Rusça öğretiniz.’ diyorlarmış. Bundan dolayı Stap’ta Kazak çocukları çoğaldı. Sadece Stap değil, okulu olan Rus şehirlerinin hepsinde, Rusça eğitim görmek isteyen fakat, okullara yerleşemeyen Kazak çocuk sayısı çok fazla imiş diyorlar.”

“Tabii ki okumaya varlıklı ailelerin çocukları gelir. Mesela sizin Siban boyundan Maşık’ın, Gaspay’ın, Tıyıştıbay Hacı’nın ve Borjabay’ın çocukları gelmiş. Ben işte onlara ders veriyorum. Çocuklardan öğrendiğime göre babaları varlıklı kişilermiş. Diğer çocuklar da öyle. Yoksul aile çocuğu görmedim. Senin gibi yetimlere ise zaten yer yok!..”

“Bizim okumakta olduğumuz okula ‘Yüksek İlköğretim Okulu’ diyorlar. Burada öğrenci yedi yıl okuyor. Burayı bitiren çocuk, gimnaziyanın⁴ kolejin beşinci sınıfına geçebiliyor ya da iki yıllık öğretmenlik eğitimine kaydolup ilkokul öğretmeni olabiliyor.”

“Bizim okulun üst sınıflarında Şaygöz Uvak’taki Esenali’nin Hacıgali ve Kazı adlı iki oğlu, sizin Karşigali’daki Siban’dan Tavke’nin Mahmud ve Müsembek adlı iki oğlu, aşağı Siban’dan sizin Mahmet’in oğlu Gabit, Taşat sülalesinden de Saruvar ile Nuriş adlı iki çocuk ve Galavetden Mamakov okuyor. Diğerleri alt sınıflarda... Kendimden ise yukarıda bahsettim.”

“Öğrenciler arasında maddi açıdan rahat yaşayanı sadece Mamekov’dur. Ondan biraz bahsedeyim: Bizim Uvak boyunun kollarından biri, Jamantımak’tır. Mamek, Jamantımak oğullarındandır. Mamek’in Esilbay, Elemes ve Estemes adlı üç oğlu vardı. Onlara ‘Üç Sarı’ denirdi. Bu üç kardeşin her birinde binlerce hayvan var. Onlar ayrıca meşhur tüccarlardır.”

Esilbay’ın Gabdırahman, Jüsip ve Galavetden adlı üç oğlu var. Gabdırahman Troitsk’te yıllarca Müslümanca⁵ okumuştur. Kadimce bilen âlimdir. Çok iyi Arapça ve Farsça bilir. Fakat imamlık ve hocalık yapmıyor. Jüsip ticaretle meşguldür. Galavetden de önce Müslümanca okumuş. Rusça eğitime daha yeni yöneldi. Şu anda tahminen yirmi beş yaşında. Bu yıl bizim okuldan mezun olacak.”

“İyi okumak için onda imkân da var: Zengin bir Rus’un iki odalı müstakil evini kiralamış, özel aşçısı da var. Köyünden getirttiği iki atı var. Koşum takımı, kızıağı, seyisi var. Atları, tırısı alıştırmış halis atlar. Pazarları zengin Ruslarla at yarıştııyor. Hep kurt ve tilki kürkü giyiyor! Ağabeyi daha geçenlerde semiz bir kısrak getirip kesti, yemeklik et olarak bıraktı. Böyle şartlarda tabii ki okursun!..”

“Önemli değil, Sabitçğim! Eskilerin bir söz vardır: ‘Dağın tepesine uçan kartal da çıkar, sürünen yılan da çıkar!’ Biz de elbette çıkacağız o zirveye!..”

“Seni okumak için buraya davet edemiyorum. Nasıl davet edeyim?.. Neyle geçineceksin?.. ‘Sadece şeytan ümitsizdir.’ derler, ümidini kesme sakın!.. Sen daha ‘siyaset’ kelimesinin ne anlama geldiğini bilmiyorsun. Buradaki Rusların ve gazetelerin sözlerine bakılırsa siyasetin yönü değişebilirmiş. Senin gibi hasretle bekleyenlerin günü doğabilir!”

4 Kolej, lise.

5 İslami eğitim.

“Sana okuyup anlayabileceğin birkaç kitap göndermek istiyordum, şimdilik elime geçeni bu Abdullah Tukay adlı Tatar şairinin kitabı oldu. Bunu sana özellikle gönderdim. O da senin gibi yetimmiş, büyük sıkıntılar çekmiş. Sonunda şahsi çabalarının sayesinde şairliğin yüksek basamağına tırmanabilmiş, Tatar edebiyatının yıldızı olmuştur.”

“Tukay’ın şiirlerini anlamak senin için kolay olmayacaktır. Çünkü onun şiirlerinde Arapça kelimeler çok. Bunda, tabii ki Tukay suçlu değil. Tatarlardaki eğitim suçlu. Bugün Tatarlarda iki tip eğitim yöntemi var. Biri ‘kadimce’ yani ‘eski usul’le, ikincisi ise ‘ceditçe’, yani ‘yeni usul’le eğitim. Tatar ceditçileri Tatar dilini Arapça kelimelere boğdu. Bu yüzden günümüzün Tatar edebiyatını Kazak bir yana sıradan bir Tatar’ın dahi anlaması güçtür. Yine de çağımızın Tatar şair ve yazarları arasında dili halk diline yakın olanı, Abdullah Tukay’dır. Onun şiirlerini anlamak, mesela Zakir Remiyev’in şiirlerini anlamaktan birkaç kat kolaydır.”

“Tukay’ın şiirlerinin kolay anlaşılmasının sebeplerinden biri de onun şiirlerinin hemen hepsinde yaşadığı dönemdeki halkın yaşayışını anlatmasıdır. Tukay, çağ dışılığa, geriliğe, tembelliğe karşı olan bir şairdir. O, kendi alın teriyle geçinen çoğunluğu seviyor. O, Tatar halkını Rusları örnek almaya davet ediyor.”

“Kısacası anlayarak okuyan kişinin Abdullah Tukay’ın şiirlerinden alacağı örnek çoktur. Bu yüzden de sana gönderiyorum. Gözlerinle okuyarak anlamadığın yerlerini kalbinle kavrayacağını düşündüm. Tukay’ın hayat hikâyesinin de sana örnek olacağına inanıyorum. Kazakların da böyle bir şaire sahip olmasını çok arzuluyorum. Maalesef Kazakların bir Abdullah Tukay’ı yok. Kazak yazılı edebiyatında bizce bilinen ölmüş veya bugün hayatta olan şairlerden hiçbiri Tukay’ın çeyreği dahi etmez.”

“Bu durumu gurur meselesi sayıp içten üzülrken yakınlarda beni sevindiren bir haber duydum. Bir gün Galavetden’le sohbet ederken sözü Tukay’a getirip, Kazaklarda onun gibi bir şairin olmayışına üzüldüğümü dile getirmiştin. ‘Var öyle bir şair!’ dedi Galavetden. ‘Kim?’ dedim ben. ‘Abay Kunanbayev’ dedi. ‘O da kim?’ dedim.”

“Galavetden’in anlattıklarına göre İbrahim (Abay) Kunanbayev, Semey ilindeki Tobıktı boyuna mensup bir şairmiş. 1904 yılında, 59 yaşında vefat etmiş. Galavetden, Abay’a hayran, övmeye kelime bulamıyor. ‘Abay, Kazakların Puşkin’idir.’ diyor.”

“Âdetimdir, gözümle görmediğime inanmam. Bu sebeple Galavetden’in Abay’a yağdırdığı övgüler ilgimi çekiyor, ama şiirlerini kendi gözlerimle okumadığım için ona bir değer biçemiyorum.”

“Abay’ın şiir kitabının bir nüshası Galavetden’de de varmış. Kısa bir süre önce Altı Hacı’nın oğlu Seytahmet Bey ısrarla istemiş, okuduktan sonra geri getireceğini söyleyerek alıp gitmiş. Yakında iade edecekmiş. Eğer elime geçer de beğenirsem, el yazımla kopyalayıp artık ne yapar eder sana bir nüshasını gönderirim.”

“Uzun uzun yazdığım mektubuma burada son veriyorum. Sen de mektup yaz. Gelişmelerden birbirimizi haberdar edelim.”

“Selam ve sevgilerle Baymagambet.”

-O kadar çok ne yazmış, diye sordular, ben mektubu okumayı bitirince.

-Hiç.., dedim ben.

-Bugüne kadar hep “selam” olarak mendil, şeker veya çay gibi şeyleri gönderdiklerini duymuştuk. Ama kitap gönderildiğini hiç duymadıydık, dedi Dalabay kurnaz bir bakışla. Sonra bana dönüp:

-Haydi, Hocam, okusana Kanapiya'nın oğlundan gelen kitabı! Kapağında parlak süsü çokmuş. İçinde nasıl bir altın varmış, öğrenelim, dedi.

Ben kitabı koltuğumun altına sıkıştırdığım gibi çıkıp gittim.

Her hafta ayrı bir evde ders veriyorum köylü çocuklara. O sıralardaki mekânım Şaymerden'in evi idi. Biraz şakacı tarafı varsa da Şaymerden işlerinin dışında başka şeylere karışmaz. Ev içinde ona saygı duyuluyor, o da evdekilere karşı saygılıydı. Onun Ulbergen adında yaşlı bir annesi vardı. O sıralarda yetmiş ile seksenin ortasıydı. İri yapılı, erkek çehreli, yaşlanmaktan mı, yoksa bedensel bir özelliği mi nedir, kısa kır bıyıkları vardı. Çenesinde bazıları çok uzamış tüyler görünürdü. Sesi kalındı.

Ulbergen, evde de, yakın çevrede ve köyde de saygı duyulan biri olup “yavrum, evladım” sözlerini sıkça kullanan; sevecen, yeri geldiğinde de kızan, azarlayan ve sözünü dinletebilen biriydi. Ayrıca cömertti de. Elindekileri çoluk çocuğuyla, akrabalarıyla paylaşmayı severdi.

Şaymerden'in dört kızı ve bir oğlu vardı. Oğlu, çocuklarının en küçüğüdür. Ben onun oğlu ile kızlarından küçük ikisine ders veriyordum. Oğlan çocuğunu kızdan üstün tutan eski köy anlayışına sahip Ulbergen de, annesi ile babası da bu oğlana çok düşkünlüler. Onu okutmakta olan bana karşı da bu yüzden çok saygılıydılar.

Abdullah Tukay'ın kitabını koltuğumun altına sıkıştırmış olarak içeriye girdiğimde duvarları tuğlalarla örülmüş, ortasından da uzunca bir sobayla bölünmüş evin sıcak olduğunu fark ettim. İki odalı evde Ulbergen'den başka kimse yoktu.

-Karnın acıkmıştır, evladım, dedi. “Yemek var, ısıtayım; ekmek katar yersin.” dedi Ulbergen yerinden kalkıp.

-Hayır, ninediğim. Acıkmadım. Zahmet etme, dedim.

Yaşlı olmasına rağmen Ulbergen'in gözlerinde bir kusur yoktu o zamanlar. O, ipi iğneye kendi geçirir ve yılmadan evin yırtıklarıyla söküklelerini diker dururdu. Eve girdiğimde de Şaymerden'in eski gocuğunu yamamaktaydı. Acıkmadığımı duyunca işine döndü.

Ben soyundum, evin bir köşesine gidip oturdum ve Abdullah Tukay'ın kitabını incelemeye başladım. Dikkatimi önce kitabın ilk sayfasındaki Abdullah Tukay'ın vesikalık fotoğrafı çekti. Şehirli gibi giyinmiş, saçlarını geriye doğru taramış, başına Jamanşubar'ın öğretmeni İdiris'te gördüğüm siyah kadifeden bir Tatar takkesi giymiş, sakalsız ve bıyiksız bu genç adam bana çok yakışıklı göründü.

İkinci sayfada “İsimde” (Hatırımında) adlı şiiri bulunuyordu. Şiirin ilk satırındaki “İsimde kurka-kurka türlü uylar uylagan şaklar” şeklindeki kelimeleri anladım. İkinci satırdaki “gafingani ve mağsumanı” sözleri ise anlaşılıyordu. Bunlar tabii ki Arapça kelimeler. Bu şiirde Arapça ve Farsça kelimeler hayli ise de şiiri genel olarak anladım: Hayata karşı duyduğu kırgınlık. 463 sayfadan oluşan bu kitabı ben iki üç

günde okuyup bitirdim. Kelimeleri anlasam da anlamasam da okumadığım bir şey bırakmadım. Şiirlerinin benim üzerimde bıraktığı etkileri anlatmayı bir kenara bırakıp önce onun hayat hikâyesinden nasıl etkilendiğimi yazayım. Bu etkinin okuyucularca daha iyi anlaşılması için evvela o kitaptaki biyografisini özetleyerek tercüme edeyim.

Abdullah Tukay, 1886 yılında Kazan ilinin Kuşlavıç köyünde doğar. Babası Muhammed Garif, köyün imamı imiş. Annesi Memdude ise Oşlı köyünün imamı Ziyetulla'nın kızı imiş. Abdullah daha beş aylıkken babasını kaybeder. Annesi Sasni köyünün imamıyla evlenir ve Abdullah'ı Şerife adındaki yaşlı bir kadına bırakır. Bir müddet sonra annesi Abdullah'ı yanına alır. Ancak çok kısa bir süre sonra annesi vefat eder. Yetim ve öksüz Abdullah dayılarına gönderilir.

Yoksul ve çok çocuklu Ziyetulla'nın ikinci hanımı Abdullah'a bakmaz, bunun üzerine dayısı onu Kazan'a giden birine: "Bakacak birini bulursan verirsin." diyerek teslim eder. Kazan pazarında Abdullah'ı Mahmud Ali adlı biri yanına alır.

"Felaket kırk kardeş gibidir." derler, birinin ardından diğeri gelen felaketler bir türlü bitmek bilmez. Çok iyi yaşamakta olan Abdullah'ı evlat edinen annesi ile babası kısa bir süre sonra hastalanır ve Abdullah'la ilgilenemeyecekleri için onu dayılarına gönderirler. Onun dertlerinden sıkılan dayıları onu Karalay köyünden, oğlu olmayan Sagdi'ye evlatlık verirler. Abdullah, bu köyde "kadimce" okumaya başlar. İki yıl sonra evlat edinen annesi bir erkek çocuğu doğurur ve Abdullah'ı dışlamaya başlar. O sırada Abdullah'ın köyünden gelen Bedreddin adlı bir kişi "kardeşiz" diyerek onunla yakından ilgilenir ve alıp götürür. Bedreddin, onu kendi işlerinde çalıştırır.

Nihayet bizim Batı Kazakistan'daki Teke (Ural) şehrinde oturan bir ablasının olduğu duyulur ve Abdullah ona gönderilir. Abdullah, Teke'de yaşayan eniştesi Galiasker Gusmanov'un evine 1895 yılında, dokuz yaşındayken gelir. Eniştesi onu bir Rus okuluna yazdırır. Üç yıl sonra Abdullah, Tatar okuluna geçer. Bu sırada eniştesi vefat eder ve Abdullah birkaç yıl medresede kalıp eğitimine devam eder. Arapça ve Farsça öğrenir. Arap ve Fars edebiyatıyla tanışır.

Abdullah Tukay, 1905 yılında Teke şehrindeki matbaada dizgici olarak işe girer. Şiir yazmaya da bu dönemde başlar. İlk şiirleri *Fikir* gazetesinde yayımlanır. 1906 yılında Abdullah Tukay, Teke'den Kazan'a taşınır. Bundan sonra hayatını şiire ve yazarlığa adar.

Abdullah Tukay'ın hayat yolu kısa olur. Çok zor şartlarda geçen çocukluğunda bir hastalığa (vereme) yakalanmış olan Abdullah Tukay'ın sağlığı Kazan'a yerleşmesinden hemen sonra kötüleşir. 1913 yılının 2 Nisan günü, akşam saat 08.15'te, 27 yaşında hayata veda eder. Bu kadar genç yaşına rağmen o, Tatarların yazılı millî edebiyatının sağlam temellerini atmış, Tatar edebiyatının klasiği ününe sahip olmuştur.

Biz burada Abdullah Tukay'ın şiirlerini eleştirecek değiliz. Böyle yapmak, görevimiz de değildir. Yalnız burada belirtmek istediğimiz nokta, şair olma çabasında olan benim Abdullah Tukay'ın şiirlerini ilk okuduğumda ne kadar etkilendiğimdir.

Yukarıda yazdım: Tukay'ın şiirlerini okurken karşılaştığım Arapça veya Farsça kelimeleri anlamayan ben, hangi şiirini okursam okuyayım şiirin genel manasını, ruhunu kavrayabiliyordum. Baymagambet'in dediği gibi gözle değil kalple anladım. Bu kitaptaki eserlerin hepsi de hayatın gerçeklerini anlatıyordu.

Anladığıma göre Abdullah Tukay'ın şiirleri, dincileri, milliyetçileri, halkı sömüren zenginleri, kötü huylu kişileri eleştirmek ve yermek için yazılmışlardı. Tukay, onları soğukkanlılıkla değil, kızgınlıkla eleştiriyordu. Bu şiirlerin amacı, alın teriyle geçinen emekçi çoğunluğun mutlu olmasıdır. Tukay, onlara çok zor hayat şartları içinde yaşadıkları için acıyor, onların iyiliği için çırpınıyor, onları okumaya ve bilgili olmaya davet ediyordu. Çarlık Hükûmetinin siyaseti, Tukay'ın bu dileklerinin gerçekleşmesine imkân tanımamıştır. Bu sebeple onun sadece hasta bedeni sızlamıyor, ruhu da hastalanmış gibi acıyor. Bu iki acı birleşip kabiliyetli genç şairin hayatını 27 yaşında söndürüyor.

Abdullah Tukay'ın şiirlerini ilk kez, 1916 yılının kışında okuduğumda onun eserlerinin ana fikrini bu şekilde anlamamıştım. Anlamaya bilgim yetersiz idi ve öyle bir bilinçte değildim henüz. Benim o dönemde anlamaya gücümün yettiği şey şu oldu: Onun hayatı ile benim hayatım birbirine çok benziyormuş. Aramızdaki fark: O şehirli yetim, ben köylü yetimim. İkimizin yaşadığı sıkıntılar, zorluklar da birbirine benziyor. Ancak o kadar zor şartlara rağmen halkının meşhur şairi olarak ölmüş. Ben öyle bir şair olabilirim miyim?”

Abdullah Tukay'ın şiirlerini tekrar tekrar okuyan benim aklıma Baymagambet'in Abay hakkında söyledikleri geliyor ve ben de içimden: “Keşke onu da okusam!” diyorum.